

հայրենասիրութեանը պտուղն ու ար-
դիւնքը չեղենային վրան :

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յաղագս իսկապէս և նախադասութեամբ շին-
նալի գրոյն Ղապասարանի Սիւնիստի
Ղազար :

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆԱԳՐՈՅՆՔ ինձ 'ի նախ-
նեացն յիշատակս և 'ի թանգարանի
հոռութիւնս այնոքիկ, ոյք զձեռին ճար-
տարի բերեն զկնիք երկասիրութեան,
և այնքան ևս ընտիրք՝ որքան ձեռնն
ճարտարագոյն և վաստակն տաժանա-
կան և մանր, և գործն ազնիւ : Ընդի-
տանայ և ոչ ոք՝ քանի մեծարանս և գին
ընծայեն հանդիսարանք հոռութեանց՝
դրամոց նախնեաց, և ականց պատուա-
կանաց և դրոշմագիծ քարանց և այլոց
սոցին նմանեաց . ընդ որս դասակցեալ
և ձեռնագիր մատենանք, մանաւանդ
մագաղաթեայքն, ոչ նուաստագոյն ինչ
աթոռ ունին 'ի հնահոյլ կաճառուն .
նա մանաւանդ պատուականութեամբ
աննիւթականն սոփերացն զոր յին-
քեանս պարփակեն՝ զբազմոք զայլովք
նիւթովք կամ թէ զյոլովիւք իսկ գե-
րազանցեն . և թէ ոչ այս այսպէս ճա-
նաչի յամենեցուն՝ տպագրութեանն ար-
գասիք է կարծիսդ, որ զբնագրացն
բազմացունելով զօրինակս՝ զառան-
ձնակութեան նոցին խորել թուի ըզ-
փառս : Վերագոյնք 'ի գրաւոր հոռ-
ութիւնս՝ կամ հոյակապ արանց երկասի-
րութիւնքն են, կամ սակաւագիւտ գը-
րուած, կամ կարի քաջ հին, կամ ճար-
տարագիծ գրչութիւն, կամ քաջանշան
առն ձեռաց վաստակ, որ վեհ քան
զայլն է . և քան զսա վեհագոյն՝ թէ
իցէ մատենան իսկագիր կամ նախագա-
ղափար բանիցն հեղինակի, որ քանոն
և ուղղիչ կարգի հանուրց առ 'ի նմանե-
փոխանցելոց օրինակաց :

Ըիցեն այսպիսեացս մատենից ժան-
գահար հոռութիւնք տիգրանեան դրա-

մոց, չիցեն ականախտիղն պաղպաղմունք
թագազարդ գոհարաց, և ոչ ճոխու-
թիւնք և պէսպիսութիւնք անօթոց ոս-
կեղինաց և արծաթեղինաց, և ոչ վսե-
մական արհաւիրք զինուց, կամ տիեզե-
րասաստ գաւազանաց փառք . այլ մտա-
ւորականն շնորհիւ քաջ 'ի բաց զարբու-
նական յիշատակօքն անդր անցանեն .
քանզի նոքա զմեծազարմիցն զանուն և
զժամանակ միայն կրեն, այլ զվաստակ
ասպարդիւն կամ սինքթոր՝ կամ թերևս
և չարաշուք մարդկան . իսկ սոքա զվե-
հագունից 'ի մարդիկ, զիմաստնոց ա-
սեմարանց, և զձեռին վաստակ և զմը-
տաց ծնունդ՝ անընդմիջաբար բարձեալ
բերեն : Եւ շնունդք արդարեւ վեհագունք,
և դժուարինք յերկունս, որպէս զի բա-
զում անգամ ծնողացն՝ որպէս մարց ո-
մանց կենսազրաւս լինել, արտադրեալք
անթերի կամ թերակազմ յանմահու-
թիւն անուանց այնոցիկ՝ յորոց ինքեանք
անմահ կառուցան արձանք յերկրի :
Ոքա են անձուկ ասպարէզք մեծամեծ
նահատակութեանց մտաց վերացելոց .
յոր ժամն ձիգս ծանրանալով կարկա-
ռեալ զղէմն անքթիթս՝ բոյսս իմաստից
սերմանէին 'ի դաշտն սպիտակս, մինչ-
դեռ սիրտ և գլուխ միաբանք տարժա-
նէին և ոգիք հեղինակին քաղէին, յու-
նիցն կամար միալուծ շէշտեալ 'ի վեր և
ճակատն ակօսաձև ամփոփեալ իջեալ 'ի
կցուածս նոցին, և ամենայն զօրութիւն
խելապատակին թուէր սեղմել անդր
հաւաքել . եղէգն դանդաշկոտ յաջում
վայրահակ նկատելով՝ մերթ որպէս ե-
րիվար հմուտ սուրայր 'ի վսեմական
ասպարիզին, և մերթ տաժանաքայլ
հազիւ հազիւ ճոնչելով յառաջէր . ա-
հեակն հարեալ ընդ ճակատն՝ թուէր
իմն մալել զկարծրութիւն ամանոյ ուղ-
ղոյն և ծննդաբերս գործել . մինչդեռ
և քիրտն ջերմաջերմ ընդ սեւադեղոյն
արբուցանէր զտոմն : Եւ ուր ուրեմն
'ի վեր առեալ հեղինակին զգլուխն
գտանէր զմեծ ժամն աւուրն կարճա-
տեալ և անսովոր երագութեամբ սլա-
ցեալ . բայց նա առաւել ընդ վաստակն
իւր՝ մնայուն խնդացեալ քան ընդ ժա-

մանական խուսափուկ, հանդէս ուրախութեան կատարէր 'ի սրտի իւրում, և թերևս սխրացեալ ընդ իւր իսկ արարան՝ վկայէր ընդ արարչապետին թէ բարի է, և զհաճութեանն նշանակ՝ զդրոշմ համբուրի շրթանց կամ զփալուսն տամկացեալ արտեւանանց տայր 'ի քարտն ուր զմիտն տառատպեաց։ Այսպէս յաճախ արարեալ՝ յամբոկ գործոյն ժամանելով, քանի՜ ուրախութեամբ այնուհետև ընդ սիրտն, և որքան հրճուանօք գգուէր 'ի գիրկան զիւրոց մտաց ծնունդս, իբրև զորդեակ բազում սիրոյ և դժուարածին ծոցոյ ընծայեալ 'ի լոյս, ամենեւին զծնողին բերելով զնմանութիւն։

Այսպիսեաց ասեմ մատենից հանդիպեալ ուրուք, զիմրդ ոչ սխրանայցէ, և ընդ քաջապսակին մերոյ Աղարշակայ ոչ հրամայիցէ առաջին իւրոց գանձուց զայն լինել, և որպիսի գիրկս արկցէ նոցին՝ իբրու այն թէ բուն իսկ օրինակագրացն և բանին ծնողաց՝ յարուցելոց 'ի բազմագարեան քնոյ գերեզմանի, պատահումն մեծ և սքանչելի, սակայն դժուարին և յանկարծադէպ. զի հնագիր մատենաբազում են բազում ուրեք, այլ իսկագիրք ձեռին հեղինակին և առաջին ընկալուչք մտացն ծննդեան՝ դուն և դուն ուրեք գտանին, մանաւանդ քաջացն հնոց օրինակագրաց։

Հասեալ և իմ 'ի վերայ հարազատութեան միոյ յայսպիսեաց անզուգական մատենից, կամիմ բանասիրացդ առաջի առնել մոլորացածոյ նշմարաւ սևակիս. զմատենան պատուական որ 664 տմբ հնութեան յանդիման առնէ մեզ և զմիտս և զձեռս և զնոյն ինքն համօրէն զմեծ Արդապետն զԱխիթար Վօշ, իւրոյին ձեռնագիր գրովքն դատաստանաց, որոյ շարագրութեամբ փառս մեծագոյնս նա անձինն ստացաւ և շուք պարծանաց հայկեանս դպրութեան։ Ան բազում ժամանակք յորմէ հետէ ընծայեցաւ այս սովեր 'ի դարանս հնագիր մատենից մենաստանիս, նուէր ազնիւ Վրդուի Խոն և անուամբ

և տոհմիւ և վարուք * . որում՝ ընդ կրկնելոց և աստուտ շնորհակալութեանց՝ ձօնեմք զԺանութեան պատուականութեան նուիրին իւրոյ, և զտեղի փառաւոր զանուան իւրոյ ընդ այլոցն մերոց բարերարաց, զորոց յիշատակս կենդանեալ յար 'ի սրտի կրեմք, և ապագայիցն մերոց աւանդեմք յանեղծ դրուագս։

Այնչեւ բուն հարեալ յապացութիւն ինդրոյս, նշանակեսցուք հակիրճ զնիւթական հանգամանս մատենին. որոյ է չափ երկայնութեան 20 և կէս հարիւրաչափ գաղղիական, լայնութիւն 13 և կէս, թանձրութիւն՝ 7. էջս ունելով 630 (թուղթ 315). բամբակեայ է թուղթն, դեղնեալ ժամանակի հնութեամբ և մանաւանդ ձեռնածութեամբ, յետին թուղթն միայն մաշեալ և խանգարեալ 'ի խոնաւէ, և երկուստեք մատենին թուղթք անկեալ են, յառաջայ՝ ինն թուղթ, որով և թերի է սկիզբն գրոցն, այլ պակասորդն համեմատութեամբ այլոց օրինակաց ճանաչի յեօթն թուղթս կամ թէ 'ի 15 էջս բովանդակիլ, որով և մնացեալքն 2 կամ 3 էջք՝ այլ ինչ բան ունէին, թերևս ընծայական ինչ առ Ախտանգ Վաչենոյ իշխան՝ որում նուիրեալ է մատենան և նորին վասն յօրինեալ. իսկ 'ի վերջոյ ոչ է յայտ որչափ ինչ պակասէ. քանզի յաւարտ Վատաստանագրոցն յարեալ է զշարս հայրապետացն Վրդուանից, և յետ 20 թղթոյ պակասի պատմութիւնն, ոչ ժամանեալ յիւր ժամանակս, զորոյ զդէպն անշուշտ ճոխագոյն գրեալ էր. վասն որոյ թուի թէ ոչ սակաւ թուղթք անկեալ են 'ի յետուստ. թերթք թղթոցն թանձունք են, և թանաքն դեղնեալ, բայց զիծք եղծեալ բանից սրբագրելոց՝ կարի քաջութիւնք վասն հոծեալ մեղանին։ Տառքն բոլորագիր են հնաձեք, և մեծութեամբ՝ իբրև կրկինս տառից օրագրիս, թէպէտ և վերնագիրք զլոցն մանունք են քան զհասարակի գրոցն։

* Ազնուորեան Միքայէլ Ալայ։

կայ և տող մի վերնագրի նշանաւոր ձեւով, շղագիր կամ շուտագիր ժամանակին, նման արդարեւ մերոյս շղագրի, ունելով և զհնուածեանն տիպս. և լուծանէ զտարակոյս բանասիրաց՝ թէ գոյր և նախնեաց ճեպով գրուածեան տաւր։ Ունի և երկաթագիր գրուածս ընծայական բանից կրկնատեսակ ձեւով և մեծութեամբ։ Վերականական է գրուածս քաջ տրոհութեամբ և ուղղութեամբ և առողանութեամբ. բայց գիրն խոշոր որպէս և նիւթն, զորմէ և ինքն մատենագիրն ամբաստան լինի՝ ի ժԱ. գլ. նախագրութեանցն, «Լա զան տեղեկութիւն գրչութեան . . . Լա զպակասութիւն գործեաց զըծագրութեան», և ուրեք արտաքոյ բանին՝ ի ստորսն լուսանցից գրէ, «Վ ատութիւնս յինէն է, այլ առաւելն՝ ի նիւթէս է. աղաչեմ չպարսաւել զվատս», Լա չափ վասն արտաքին կերպարանաց մատենիս. ժամ է արդ գալ ի ցոյց բնագիր հարազատութեան նորա։

Օ հաւաստիս իրացս ընծայեն մեզ և մատենան առանձինն, և բաղդատութիւն ընդ նմա այլոց օրինակաց, որ են առ մեզ թուով վեց, երեքն հնագոյն 500 ամբ որ աւելի որ պակաս. և որ ի նոսա հնագոյնն է՝ քաջ համաձայն է բնագրիս մերոյ և ի բանս և ի տրոհմունս գլխոց, զոր ոմանք յօրինակաց այլաձեւեալ են, և ուրեք ուրեք զեղէնալ զբանս, և զՄԾԱ գլուխսն ամփոփեալ ի ՃՀԳ։

Ա. Պիղք դատաստանացս յօրինեցան ի ՈԼԳ (1184) թուականիս հայոց ի խնդրոյ Վախտանգայ իշխանաց իշխանի Խաչենոյ, ևս և Վտեփանոսի Ղուանից Վաթուղիկոսի՝. արդ ունի մերս օրինակ ընծայականս առ նոյն ինքն Վախտանգ, զոր ոչ մի այլ օրինակ ունի. և են այսպիսի. առաջինն յաւարտ գրոցն մեծ երկաթագրով. «ՅԻՍՈՒՍ ՎՐԻՍՍ ՏՈՍՅՈՐԺԱՄԳԱՍ ԻՆՈՐՈԳԵԼ ԶԵՐ ԿԻՐ, ՆՈՐՈԳԵԱ ՀՈԳԻՈՎ ԵՒ ՄԱՐՄԱՆՈՎ ԶԱՍՏՈՒԱԾԱՍԵՐ ԻՇԽԱՆՆ

ԻՇԽԱՆԱՑ ԶՎԱԽՏԱՆԳ ԵՒ ԶԱՄՈՒՍԻՆ ԻՐԻ ԶԼՐԶՈՒ ԽԱԹՈՒՆՆ Ի ԿԵԱՆՍ ԱՆՄԱՅՍ։ ԵՒ Ի ՆԵՐԿԱՅԻՍ, ԱՌԱՆՑ ՓՈՐՁԱՆԱՑ ՊԱՀԱՅՑԵՍ ԶԱՒԱԿԱՒԲ ՀԱՆԴԵՐՁ, ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ԲՆՏԱՆԵԻԲ։ ԵՒ ԲԱԶՈՒՄ ԵՒ ԱՌԱՑ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈՂՈՐՄԵՍՑԻՍ ՆԵՋԵՑԵԼՈՑ ՆՈՑԱՅ ԱՄԵՆ ԵՒ ՏԱՌԱՊԵԱԼ ԳՐԶԻՍ ՈՂՈՐՄԵԱ ՎՐԻՍՏՈՍ ԼՍՏՈՒԱԾ ԱՄԵՆ», Երկրորդ յիշատակարանն կայ ի կատարած նախագրութեցն, մանր երկաթագրով, և է այսպէս. «ՏԵՐ ԼՍՏՈՒԱԾ ՎԱՅԵԼԵԼ ՏԱՅԵ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԵՐ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ԻՇԽԱՆԱՑ ԻՇԽԱՆԻՆ ՎԱԽՏԱՆԿԱՅ, ՈՐԴԻՈՑ ՀԱՍԱՆԱ Ի ԿԱՄՍ ԻՐԻ ԶԳԻՐԲՍ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ԱՆՍԽԱԼՈՒԴ ԴՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԵԼ ԶՊԱՏՈՒՐԱՆ ՍՈՐԻՆ», Իսկ երրորդն որ բացայայտագոյն ևս առնէ զցոյց խնդրոյ, զի ոչ ի կարգի իջեցն կայ, այլ ստորեւ ի լուսանցն բոլորգրով, է այս. «ՎՐԻՍՏՈՒՍ ԼՍՏՈՒԱԾ, զքո հայրենի ժառանգութիւն տացես վայելել Վախտանգա, իշխանաց իշխանի ամեն», Լա յիշատակարանք կամ ընծայականք միայն բաւականք էին ի ստուգութիւն բանիս առաջարկելոյ, որպէս կարծեմ. այլ ի ճոխութիւն փաստից յաւելցուք և զայլ։

Բ. Օ հետ վերջնոյ ընծայականին յաւարտ գրոցն, զոր աստ առաջին կարգեցաք, կայ բուն յիշատակարան մատենին և մատենագրին, կնիք գրոցս դատաստանի, և սկիզբն այլոց գրոց հեղինակին, զոր և զսա դարձեալ չունին այլ օրինակք. և է այսպէս. «Փառք փրկչին մերոյ Յիսուսի, ընդ նմին հաւր և հոգոյն, որ ետ զգաղաւթումն աստանաւր տալ գրոցս դատաստանի, զի թէ և յառաջագոյն ասաւցաք գրելով զսակաւ յիշատակարանն եթէ աւարտումն սորա ոչ է։ Սակայն այժմ մեք հանգուցանել կամեցաք. գրելով ըստ կարի, ոչ խափանել զայլոց որք կամին գրել և յաւելել։ Լա թէպէտ յամի յորում սկը

„ սաք գրեցաք զեղեալ չափս դատաս-
 „ տանի : Սակայն յաղագս հալածա-
 „ նաց որ եհաս մեզ , ընտանի , և ոչ
 „ աւտար , յապաղեաց գրել զյիշա-
 „ տակս զայսոսիկ : Բայց համարեցաք
 „ և զայս ևս հարկաւոր լինել զի զշար
 „ կարգի հայրապետացն դիցուք զԲ-
 „ ղուանից . զի և յայնոսիկ յամենե-
 „ սեանն զսոսա որ այժմ ունին յարմա-
 „ րեսցուք , և այլն : Յաւելեալ զհետ
 „ բանիցս զպատճառս գրութեան պատ-
 „ մութեան՝ կարգէ վերնագիր . “ Եւրք
 „ հայրապետացն Բղունից , որք կա-
 „ ցին զկնի սրբոյն Եղիշայի որ եկն յԵ-
 „ րուսաղէմէ , և սկսանի . Ա . Սուրբն
 „ Եւփիսաղիշոյ , և այլն : Բրդ եթէ այ-
 „ լոյ ուրուք էր գրեալ զայս Յիշատակա-
 „ րան , յաւելոյր ապաքէն ՚ի գլուխ Եւ-
 „ րու հայրապետացս ասել , Եւփիս Եւփ-
 „ իսարայ , և այլն : Յայսմանէ հաւաստի
 „ զի և այլ հակիրճ յիշեւեաց գրուածք՝
 „ որպէս ՚ի միոյ գրէ ելեալ են , նոյնպէս
 „ և ՚ի հեղինակէ գրոցն . որպիսիք են
 „ յէջ 466 . “ Օ անպիտանս յամենայնի
 „ գրիչս յիշման արժանացոյ , ՚ի 444 .
 „ Վրիստոս Բստուած ողորմեա ստա-
 „ յողի գրոցս , և գրողի , ՚ի գալստեան
 „ քում . ամեն , ՚ի 376 . “ Օ գրիչ
 „ գծիս և զարարիչ դատաստանացս և
 „ զստացող սուրբ կտակիս , յիշել աղա-
 „ չեմ , Բյուլք հանդերձ , որք որ-
 „ պէս ասացաք՝ յար և նման են գրչութե
 „ մատենին , որով գրեալ են և այլ ևս օ-
 „ տար հարեանցի բանք , զոր ոչ իշխեր
 „ գրել թէ այլ որ էր որ գրէրն և այլ որ
 „ որ թելադրէր . զոր օրինակ . “ Սար-
 „ դասպան քուն . . . Բնաղ զդատա-
 „ պարտեալս . . . Վունս սպան անբա-
 „ րեխոս . . . Սի մեղադրէք . անմը-
 „ տութիւնս տայր առնել և տրամու-
 „ թիւնս . . . () Բհնութիւն քեզ Վր-
 „ ըիստոս , որ ոչ կապեալ եմ ՚ի կին ,
 „ ոչ արձակեմ , և այլք այսպիսիք :

Գ . Տիրագոյն ևս հաւաստիք ձեռին
 Սիսիթարայ լինելոյ գրչութեան և այսց
 բանից և համօրէն գրոցն , այս է , զի
 1 Ձայս ՚ի ներքոյ գլխոյն վասն արձակման կա-
 նանց գրէ :

համանման են և տառք սրբագրութեցն
 կամ լաւագոյն ասել փոխագրութեանց ,
 որ նորին հեղինակին են , և անփոփոխ
 փաստս ընծայեն նախագաղափար լինե-
 լոյ օրինակիս այսմ՝ գրոցն դատաստա-
 նի : Եւ նախ այնու՝ զի յաճախ են վե-
 րադարձութիւնքս , և ամենագգի , այս-
 ինքն զեղումն , յաւելուած , փոփոխու-
 թիւն իմաստից , փոփոխութիւն քերա-
 կանական , վերնագրութիւնք , ՚ի լու-
 սանցս գրութիւնք , ջնջագիրք , և այլն .
 որպիսիս առաւել քան զ200 թուեալ
 է իմ ընդ մեծ և ընդ փոքր . և որոց ան-
 ցեալ իցէ ընդ հին գրչագիրս , մանա-
 ւանդ ընդ այսպիսի ընտիր գրուածս ,
 ոչ բնաւ կասկածէ՝ թէ չիցեն այսոքիկ
 վերագարձութիւնքս հեղինակի բանին
 և ոչ մոռացօնք կամ սխալանք , զոր և
 ոչ առ կարի մոռացամիտս ՚ի գրչաց
 գտցէ : Վարձեալ , այլ ամենայն օրի-
 նակք՝ գրեալ թէ յամենայնի հետեւեալ
 են սրբագրելոցս բանից , և ոչ ջնջելոցն՝
 որոց հետք երևին ուրեք և վերծանին ,
 և յայտնապէս ճանաչին զի կամաւ փո-
 փոխեալ է բանն և ոչ գրչի վրիպեալ :
 Եւ դարձեալ , ուրեք ուրեք համաձայն
 գտանին այլ ամենայն օրինակք , իսկ
 մերս միայն այլաձայն : Օ այսր ամե-
 նայնի կարգեսցուք ՚ի յոլովից՝ սակաւ
 օրինակս :

Գ . Փոխագրութիւնք ինչ վերագար-
 ձութեամբ ՚ի բնագրին : Ի ԺԱ գլ .
 Վախագրութեցն գրեալ նախ , “ Բնդ
 „ ստեամբ ախտաժեւտ զմանկունս ու-
 „ նիմ բանի , փոխագրեալ է զկնի .
 “ Բնդ ստեամբ ախտաժեւտիւ զմանկունս
 „ ունէի բանի , և այսմ հետեւի ըն-
 „ տիր օրինակ մեր : Բնդ . Սիսեւս գը-
 „ րեալ՝ ապա փոխագրեալ է Սիսեւս : —
 Եւ գլ . նախագրութեանցն , “ Օ ար-
 „ մացայ թէ զիմրդ յառաջնոց ամենե-
 „ ցուն , և այլն . փոխագրէ , “ Օ ար-
 „ մացեալ յաղագս այնորիկ լինէի թէ
 „ զիմրդ , և այլն : — Եւ գլ . Վախա-
 „ գրութեանցն . “ Նշմարիտ տեսանելն՝
 „ քան զսեւն է , փոխագրէ , “ Նշ-
 „ մարիտ՝ տեսանել քան զվեալն է ,
 — Եւ գլ . Վատաստանացն . “ Բպա

« Թէ անձնատուրք լեալք՝ յայլն հար-
կիցին այլ մի՛ ի գլուխս » . փոխեալ,
« Լսա թէ անձնատուրք լիցին՝ յայլն
հարկիցին » . և այլն : — յԳ գլ . սկսեալ
գրել , « Ըստ սահմանի » եղծեալ զըս-
կիզն բառին և գրեալ է « Ըստ հրամա-
նի » : — յԸ գլ . Երազարու թեանցն՝
զբանն « Տակաւին ըստ օրինաց է և
« Ըբրահամուն » , երիցս գրեալ է ,
տեղափոխելով զկարգ բանին , և տողս
ինչ եղծանելով , երկիցս ի լուսանցս և
ի ստորե գրեալ : Ըստ այսմ և այլք :

Ե . Յաւելուածք ի նախագրեալսն :
Ի վերջ ՄԵ գլխոյ , « Օտոյն սաստ դը-
նեն և գեղջ աւագաց . հանդերձ նզո-
վիւք » , յաւելու , « Թէ փակել տայ-
ցեն զեկեղեցիս » . այլ օրինակքն չու-
նին զայս յաւելուածս : — Երկրորդս ի
ՄԵ գլ . զհետ բանին « Օ կէս շնորհին
կալցի յաղագս ձեռնադրութեանն » ,
յաւելու , « յիւր կենդանութեանն » .
և զայս ևս յաւելուած չունին այլ օրի-
նակք :

Օ յորովս յայլոց յաւելուածոց և փո-
խադրութեանց հաւասար բնագրիս ու-
նին և այլքն , յորմէ յայտ այսպէս լինի ,
թէ ոչ միանգամ այլ և յետ ժամանա-
կաց վերադարձեալ հեղինակին ի բան-
սըն՝ արար զյաւելուածսդ զոր նշանա-
կեցաք , մինչ յառաջ քան զայն առեալ
էր այլոց զգաղափար գրոցն . և թէպէտ
վասն Ստիտանգայ իշխանի գրեալ էր
զայս , այլ մնաց առ ինքն , որպէս և ի
յիշատակարանին բանից է գուշակել .
կամ թէ այլ գեղեցկագիր տուեալ օրի-
նակել ընծայեաց նմա . որ զիարդ և է՝
մնայ մերս միշտ նախօրինակ :

Զ . Սեպհական ընթերցուածք մե-
րոյս , և այլոցն արտուղութիւնք , յորմէ
ուրեք և վերիպել նոցա յիմաստս : Ի Զ
գլ . Երազարու թեանց ասէ մերս .
« Օ նընելով լինի իրք դատաստանաց » .
իսկ երեք յայլոց օրինակաց մերոց գրեն
Վսնելով , և այլ երեքն՝ Որսնելով : —
Լնդ . « Հարթ և արդակ պահել զի-
րաւացին » . այլքն թուի թէ սխալ
կարծելով գրեն Հարթ և արդար : — Ի
ՄԻ թ գլ . « Հատանի կապ միջոցին եր-

կուց վտառացն » . մի օրինակ միայն
այսպէս ուղիղ գրէ . այլքն զհապն գրեն
հա՛մ , « Հատանի հա՛մ միջոցի երկուց վը-
տակացն (կամ) վտառանացն » : — յԲ
գլ . դատաստանացն . « Լովու լտրեղն
միայն լիցի » . մի օրին . Լտր Է-դն ,
այլքն այլազգ չափս գրեն բացատրութե-
— Լնդ . « Տուգանն ըստ կարի լիցի » .
այլքն՝ Գոգանն : — յԸ գլ . Ստ-
նիցի ի գերութիւն » . այլքն Վարդի :

Եւ զանց զայլովքն արարեալ յիշե-
ցուք և զերիս զայսոսիկ յոյժ նշանա-
ւորս . յԲ գլ . դատաստանացն , գրեալ
« Երազարու » . . . զի ապաշխարութեան
հասանիցէ եւ մի կորիցէ յանգելոյ
չարին » (այսինքն , պատժեսցի զի
ապաշխարեսցէ , և մի կորիցէ ի չարիս
անդ յոր անկաւն) , ի ներքոյ է- մի բա-
ռից փոխադրութեամբ եղեալ է և ոչ ,
առանց զվերինն եղծանելոյ . իսկ գաղա-
փարողացն կարծելով զ՝ և ոչ մուծանե-
լի ի ստորին տողն , այսպէս գրեն , այլայ-
լելով զիմաստ բանիցն . ոմն . « Եւ մի
կորիցէ չարին յանկ ոչ ելելոյ » . այլ
օրին . « Եւ մի կորիցէ չարին ոչ յանգ-
ելեալ » . և այլ օրին . « Իսկ եթէ
չարն ի գլուխ ելեալ իցէ , մահու
մեռցի » : Ստ գլ . և ոչ՝ զյանգելոյ
(որ է յանկելոյ) տուեալ է կարծել
յանգելոյ (այսինքն վճարելոյ) , վասն
որոյ և այլք գրեն բառիւ և ընդունե-
լութեամբ յանգ ելեալ . և յանգեալ՝ հա-
մարձակեցուցեալ է գրել ի գլուխ ելեալ :
յԲ գլ . Երազարու թեանցն . « Սկիզբն
առնել այսմ իրողութեան , այսպիսի
եղև » . ի լուսանցսն յաւելեալ է
« Շնորհիւ տեառն » , որ ակնարկէ ի
սկիզբն առնել գործոյն . իսկ այլ օրին .
զյաւելուածն ստորափոխեալ են այս-
պէս . « Սկիզբն առնել այսմ իրողութե-
այսպիսի եղև . հանդիպեցաք շնորհիւ-
Գոգանն առաջի տէր Ստեփաննոսի » ,
որպէս թէ հանդիպումն ի Ստեփա-
նոս՝ լեալ իցէ շնորհիւ տեառն : — Ի ՄԸ
գլ . « Եւ ոմանք զՍղիային ախտն ախ-
տանան . և ըստ իւրաքանչիւր կամաց ,
և ըստ իւրաքանչիւր բաժա-
նեն » . այսպէս զառաջինն դատարկ

տարկ թողեալ է զտեղին 'ի գիւտ պատ-
շաճագոյն բառի . ապա գրեալ է օտար
գրչաւ՝ Վրի . անծանօթ է մեզ ձայնս ,
եթէ չիցէ սրբի ընթեռնի . իսկ այլ օ-
րինակք պէսպէս գրեն . երեքն խրի , եր-
կուքն խրի , մին Քրի : Արով յայտ է զի
ամենեցուն ևս սոցա առաջին օրինակ
առեալ է 'ի մերոյն . այլ ոչ ուրուք հա-
սեալ մտաց Վրի բառի , վասն որոյ և
ըստ կամս յեղյեղեալ :

Այլ ումեք կարծեմ յետ այսպիսեաց
ապացուցական բանից ունել տեղի երկ-
բայելոյ ընդ հարազատութիւն մատե-
նիս , լինել իսկագիր և նախագաղափար

օրինակ գործոցն և հեղինակին , այլ
բաղձալ տպագրութեան մատենին , զոր
իցէ՝ թէ առատաձեռնէր ոգի հայա-
սէր՝ թէ ոչ զբոլոր՝ գէթ մասամբ՝ նմա-
նագիր բնագրին կամ պատկերօրէն
նմանատիպ հանել և ընծայել 'ի վայելս
և 'ի սխրագործութիւն բանասիրաց և
հայրենասիրաց որդւոց (Սորգումայ , և
սրտից երախտապարտից՝ առ այսպիսիս
իւրեանց նախնիս , քաջիմաստս և ան-
մահական անուան արժանաւորս :

Հ . Ղ . Մ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԱԻԹԱՅ ԵՒ ԳՈՒՐԳԵՆԻ

Արք. յաւաղին թաւալադոր բռունք մարտնչիք ընդդիմակք
Լիկայք ընդ իս 'ի յասպարէզ ամբիծ սիրոյն մրցողաց .

Դնչին դափնի միոյն 'ի ձէնջ է լոկ յաճախ մրցանակ .

Դմենեցուն աստ անխրտիր անմահութիւն պարգևի : —

Դհհարազատ քրիստոսակրօն երկուց եղբարց առից երգ : —

Դաւիթ , Դուրգէն սիրաբողբօք և հարազատք երկոքին ,

Համբակ 'ի տիս նուէր (Յիսուսի զանձինս ածել տենչային ,

Ախտ 'ի սրտի մնչէն հաստատ վասն (Յիսուսի մահանալ :

Դւան մաղթանք ձեր , ողջակէզք 'ի սեղանի սուրբ սիրոյն .

Դհա հասջիք վաղվաղակի փափագանացդ 'ի կատար ,

Դհա հրաման խիստ ելանէ քրիստոնէից հալածող ,

Դհա գան անգութ դահիճք կապել ըզձեռս երկոցունդ :

Ճակատք պայծառ շողան շնորհօք իբր ոսկեքղանց ամպ գարնան ,

Դնմեղութիւն զիւրն ըսպիտակ տարածանէ քօղ 'ի դէմն .

Դրնան խոնարհք դատաւորին իւրեանց հանդէպ յանդիման .

Դյսպէս անմեղ տատրակք երկու վառք ըզմիմեամբ սրտակաթ ,

Դնոյն ոստոյ թըռիչս առեալ հեզիկ մնչէն ընդ ուղին : —

Դնագորոյն դատաւորին սիրտն շարժի 'ի գորով ,

Հայի ընդ դէմն պատանեկացն և արձակել տայ զկապանս .

— “ Դատիք առ իս , ով որդեակք իմ , գողտրր բանիւ բարբառի ,

“ Դր անգութ մըղէ զձեզ յայս զոհել զանձինս յարբունս ամաց .

“ Դխորդ քաղցր համարիցիք ըզմահուն դառն տանջանս ,

— Դրինեն նոքա համբարբառ . “ Դեք ըզ(Յիսուս կամիմք մեք ,

— Դս գրթութիւն ոչ բարբառի , բաբէ , 'ի սիրտ ձեր տակաւ ,

Դս ուստի այս ատելութիւն մուծեալ յոգիս ձեր մանկունս .

Հիմ զաշխարհիս զայս ըզհաճոյս արհամարհել յանդգնիք .